

Organy Joachima Wagnera 1744-45

W dniu 16 grudnia 2010 r. w diecezjalnym Domu Biskupim w Siedlcach miała miejsce inauguracja unikatowych organów Joachima Wagnera z lat 1744-45 po zakończonych w listopadzie 2010 r. pracach konserwatorskich.

Pośród historycznych organów z czasów Johanna Sebastiana Bacha, instrumenty Joachima Wagnera odgrywają szczególną rolę. Wagner był niezwykle wpływową postacią brandenburskiego budownictwa organowego pierwszej połowy XVIII wieku. Jego dzieła wyróżniały się techniczną solidnością, inwencją twórczą, a także świetnością brzmienia. Mistrzostwo rzemieślnicze i artystyczne oraz osobisty styl tego organmistrza potwierdzają jego dzieła – organy 2- i 3-manuałowe oraz niewielkie instrumenty o nowatorskich konstrukcjach technicznych – których odnotowano z górą pięćdziesiąt.

Wagner uważany jest za pierwszego organmistrza, który za pomocą specjalnej konstrukcji wiatrownic dokonywał transmisji rejestrów pomiędzy manuałami. System wynaleziony przez niego nazwano *Doppeltransmissionslade* – wiatrownica podwójnie transmitowana. Podwójnie, ponieważ rejestry były równoważnie przyporządkowane do kilku sekcji organów. O tym, że Wagner był wynalazcą systemu podwójnej transmisji świadczy inskrypcja w wiatrownicy manuałowej organów w kościele pw. Ducha Świętego w Poczdamie (1730): *...a jest to piąty organ, który zbudowany został według tej przez niego wynalezionej nowej inwencji...*

Bardzo nowatorsko przedstawia się odkrycie dokonane w listopadzie 2002 roku w Pruszyńcu koło Siedlec, w odnalezionych wówczas organach zidentyfikowanych później jako dzieło Joachima Wagnera. Organmistrz przy dwóch manualach zastosował wspólną, sześciopółrejestrową wiatrownicę z systemem podwójnej transmisji i z równoczesnym podziałem klawiatur na bas i dyszkant. Na podstawie znanych materiałów archiwalnych istniało przekonanie, że Wagner wykonał taki właśnie mechanizm, jednak żadne z dzieł tego typu nie przetrwało ostatniej wojny. Tak sądzono do 2003 roku, kiedy elementy starego instrumentu z Pruszyńca przekazane na własność Kurii Diecezjalnej w Siedlcach zostały poddane szczegółowym badaniom historycznym i organologicznym. Wówczas wśród części organów na desce wałków skrętnych II manualu znajdującej się tuż za pulpitem muzycznym odczytany został napis:

„A^o 1744 d. 21. März ist diese Orgel zu bauen
angefangen,
1745 d. 18. November völlig zu Ende gebracht worden
von Hn Joachim Wagner
Orgelbauern.“

Roku 1744, dnia 21 marca tych organów budowę
rozpoczęto
1745 dnia 18 listopada ukończono
przez pana Joachima Wagnera
Organmistrza.

Organy te są jedynym zachowanym instrumentem Wagnera posiadającym oryginalny, wynaleziony przez tego organmistrza, system podwójnej transmisji, co sprawia, że posiadają wartość unikatową, w kategoriach wartości historycznych i technicznych. Jednocześnie są wysokiej klasy koncertowym instrumentem muzycznym utrzymanym w stylistyce niemieckiego baroku.

Z inicjatywy Biskupa Siedleckiego Zbigniewa Kiernikowskiego instrument ten został objęty opieką konserwatorską i wpisany do rejestru zabytków.

Prace organmistrzowskie o profilu konserwatorskim zrealizowała w latach 2008-2010 firma Orgelbau Ekkehart Gross z Waditz (Niemcy), zaś prace przy warstwie malarskiej obudowy organów, snycerce i złączeniach wykonała Pracownia Konserwacji Dzieł Sztuki Katarzyna Dzienniak, Krystyna Białkiewicz z Sosnowca w 2009 roku.

Prace konserwatorskie i organmistrzowskie przy organach Wagnera Kuria Diecezjalna w Siedlcach mogła zrealizować dzięki współpracy wielu środowisk, a także przy wsparciu finansowym Województwa Mazowieckiego, Miasta Siedlce oraz Wojewódzkiego Mazowieckiego Konserwatora Zabytków.

Dyspozycja organów

I manual (C - d³)

<i>Gedackt 8'</i>	<i>Bas</i>	<i>Principal 8'</i>	<i>Dyszkant</i>
<i>Octav. 4'</i>	<i>Bas</i>	<i>Gedackt 8'</i>	<i>Dyszkant</i>
<i>Rohrflöte 4'</i>	<i>Bas</i>	<i>Octave 4'</i>	<i>Dyszkant</i>
<i>Octav. 2'</i>	<i>Bas</i>	<i>Rohrflöte 4'</i>	<i>Dyszkant</i>
<i>Quint. 1 1/2'</i>		<i>Octave 2'</i>	<i>Dyszkant</i>
<i>Siffłot. 1'</i>			

II manual (C - d³)

<i>Gedackt 8'</i>	<i>Bas</i>	<i>Principal 8'</i>	<i>Dyszkant</i>
<i>Octav. 4'</i>	<i>Bas</i>	<i>Gedackt 8'</i>	<i>Dyszkant</i>
<i>Rohrflöte 4'</i>	<i>Bas</i>	<i>Octave 4'</i>	<i>Dyszkant</i>
<i>Octav. 2'</i>	<i>Bas</i>	<i>Rohrflöte 4'</i>	<i>Dyszkant</i>
		<i>Octav. 2'</i>	<i>Dyszkant</i>

Tremulant

Historia organów

Od 21 marca 1744 do 18 listopada 1745 instrument został wybudowany przez warsztat Joachima Wagnera dla nieznanego zleceniodawcy.

W latach od ok. 1790 do 1808 ks. Karol Jestershein i Klemens Maria Hoffbauer sprowadzili organy do warszawskiego kościoła św. Benona.

W 1808 roku organy zostały zakupione dla pozostającego jeszcze w budowie kościoła w Pruszyńcu przez Helenę Chrapowicką. Na chórze kościoła w Pruszyńcu instrument znajdował się w latach od 1824 do 1968. Po demontażu, do roku 2002, części organów składowane były na strychu nad zakrystią kościoła w Pruszyńcu.

Od listopada 2002 organy są własnością Kurii Diecezjalnej w Siedlcach, która w latach 2003-2004 zleciła przeprowadzenie badań i dokumentacji instrumentu. W latach od 2008 do 2010 zostały wykonane kompleksowe prace konserwatorskie i organmistrzowskie.

© MTW

Osoby zainteresowane odwiedzeniem siedleckich organów Wagnera mogą zasięgnąć informacji wysyłając wiadomość na adres spmo@poczta.fm